

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy
Univerzita Karlova

ZÁKLADY KERAMIKY I. STUDIJNÍ OPORA KVV PEDF UK

zpracovali: Mgr. Kristýna Říhová
Helena a Milan Exnerovi
odborná konzultace: doc. PhDr. Jaroslav Bláha Ph.D.
garant: MgA. Michal Sedlák, Ph.D.

ÚVOD

V tomto dokumentu, určeném studentům učitelství, otevíráme prostor na pomezí vizuální eseje a psaného textu na téma keramické tvorby. Spíše než ucelené poznámky z technologie keramiky a didaktiky výtvarné výchovy půjde o vizuální a textové průniky těchto oblastí. Pokusíme se o otevření širšího diskurzu¹ podnětného k dalšímu uchopení.

Proto se hned v úvodu odvoláváme na velmi kvalitní literaturu², v které jsou jak základy technologie, tak historie keramické tvorby jako užitého umění.

¹ „Diskursem rozumíme proměnlivé pole, které zahrnuje nejen veškeré typy výpovědí vázaných specificky na jazykovou oblast, ale zahrnuje rovněž i další výpovědi, v našem případě výpovědi-objekty, které jsou navíc díky kulturním zvyklostem, jak s objektem zacházet, bezesporu s jazykovou oblastí provázány“;

„Diskurs v tomto pojetí zahrnuje také pole či objem veškeré vizuální produkce, a můžeme tak právem hovořit o diskursu obrazovém.“ (Fulková 2008, s. 20, Kitzbergerová a kol. 2020, s. 10)

² Rada, P. (1990). Techniky keramiky. Praha: Aventinum.

OBSAH

1. otisky vědění / hnětené poznání / Kneaded Knowledge
 - vztah tvaru a prostoru
 - ruční práce x průmyslová výroba
 - užitková keramika
 - lidová keramika
 - keramika ve veřejném prostoru
 - keramika řemeslem i uměním
 - zemní umění
 - keramika – prostor pro galerijní edukaci – P. Rada

2. základy technologie keramiky

- tvorba
- nářadí
- sušení
- glazování
- pálení

přílohy

foto widewalls.ch

foto Ceramic Review

Lucie Rie, (1902–1995)
Lucie Rie, 1958–59, váza

1. OTISKY VĚDĚNÍ / ŘEČ KERAMIKY / HNĚTENÉ POZNÁNÍ

Názvem první kapitoly přímo odkazujeme k výstavě v Národní galerii – Veletržním paláci z roku 2017³. K výstavě byl vydán katalog, který považujeme za relevantní doplněk jak tohoto textu, tak obecně vhodný k uvažování o médiu keramiky ve vzdělávání i vlastní tvůrčí praxi.³

V názvu kapitoly je odkaz k jazyku. Keramika je nahlížena jako médium, které má vlastní řeč. Tento jev je v současných teoriích umění i výtvarné výchovy často přítomný, odkazuje k filosofickým koncepcím 2. poloviny 20. století, zejména poststrukturalismu, sémiotice⁵ a lingvistiky, kulturním a vizuálním studiím – obrát k jazyku a následně obrát k obrazu odkazuje k proměnám porozumění jevové skutečnosti. Revidováním pozornosti ve vztahu k médiu, které informaci přenáší/přináší, prošla většina společenských oblastí.

Keramika je médiem nejen viděným, ale zejména hmataným – hmatatelným. Na jedné straně je dotek tvůrce – hrnčíře či sochaře, na straně druhé je dotyk uživatele. Keramika kultivuje tvarem nejen zrak, ale i hmat. Uživatelská keramika má přímý vliv na kvalitu stolování – úroveň každodenní kultury, kterou pořádá každá rodina, dle svých nároků, zvyků a možností. Do každodenní zkušenosti vstupuje setkání s designem snoubícím kvalitu provedení/tvarovou funkčnost a estetickou kvalitu. Aniž bychom si to uvědomovali, každodenní výběr hrnku na ranní kávu či čaj má přímý vliv na naši vizuální gramotnost – například celkem automaticky odhadujeme množství tekutiny ve vztahu k tvaru a velikosti nádoby.

Pokud se podíváme na úroveň keramické tvorby na jejím počátku, je pozoruhodné, že jak technologické postupy, tak tvarosloví nádob zůstává v takřka neproměněné podobě. Lidské poznání je v médiu keramiky poznáním hněteným – myslí se rukama, formuje se tvarová paměť.

Lektorské oddělení Uměleckoprůmyslového muzea začíná edukační dílnu zaměřenou na keramiku ztišením a ochutnáváním tekutiny z různých šálek. Tuto zkušenost s každodenním užíváním šálku dále problematizují edukační aktivitou vedoucí ke vzpomínce na nejoblíbenější hrnek – tvarově ohledávaný po paměti kresbou, hledáním kvalit a oddělováním subjektivních a objektivních rovin. Zdá se, že toto je vhodný okamžik, kde začít ve vlastní tvorbě/práci s žáky – hledat v paměti a reflektovat, čím pro mě keramika je. Jakým médiem se pro mne stává a jaké informace přenáší.

³ Kurátorem výstavy byl Peter Pakesch. Výstava vznikla ve spolupráci s Kunsthhaus Graz, odkud putovala do Prahy. Na přípravách výstavy spolupracoval kurátor s dvojicí umělců Aj Wej- wejem a Edmund de Waalem Detaily k výstavě naleznete na stránkách Národní galerie v sekci výstavy viz: <https://www.ngprague.cz/exposition-detail/otisky-vedeni-rec-keramiky/>

⁴ Budak, A., Fajt, J., Pakesch, P. (2017). *Otisky vědění*. Praha: Národní galerie.

⁵ „Sémiotický přístup k výtvarnému umění i k výtvarné výchově ukazuje, že jejich hlavním vlivem a přínosem je struktura lidského vizuálního vnímání a jím strukturovaného myšlení (restruktura lidské obrazivosti) s cílem rozšíření možností individuálního poznávání a sociální komunikace a kooperace a v těchto důsledcích i rozšíření možností lidského praktického jednání. Estetický pocit, získávaný v průběhu uměleckého procesu, není tedy jeho konečným cílem, ale indikátorem intuitivní angažovanosti a zapojení jedince do této struktura vizuálního vnímání a návazného myšlení.“ (Kitzbergerová a kol. 2020, s. 5)

foto M. Exner

VZTAH TVARU A PROSTORU

Ať už jde o keramickou tvorbu určenou ke každodennímu užítku, či o realizace do veřejného prostranství, vždy je primární, jak se autor postaví k základnímu výtvarnému tvarosloví keramického média – tedy jak bude řešit vztah mezi tvarem a prostorem. Jde o primární problém každé trojrozměrné věci. Zajímavé je v tomto ohledu dílo Edmunda de Waala, který používá tvarosloví uživatelské keramiky k vyjádření uměleckému. Instalaci znemožňuje dotek a odklání ho vizuálně k pohledu, čímž podtrhuje základní povahu média vnímaného souběžně hapticky i vizuálně. Nedílnou složkou prožitku tvaru je dotek.

„Porcelán je Arcanum. Je to tajemství, 500 let nikdo na Západě nevěděl, jak se vyrábí. A slovo Arcanum, změní latinských souhlásek, je příjemně blízko Arcady, Arcadia.“
„Cítím, že musí existovat spřízněnost mezi prvotním tajemstvím bílého porcelánu a příslibem splněné touhy, svého druhu rájem.“

Edmund de Waal 2017

Edmund de Waal, 2015, O ničem jiném nemluvím

foto ngprague.cz

foto Atelier DIAS

foto metmuseum.org

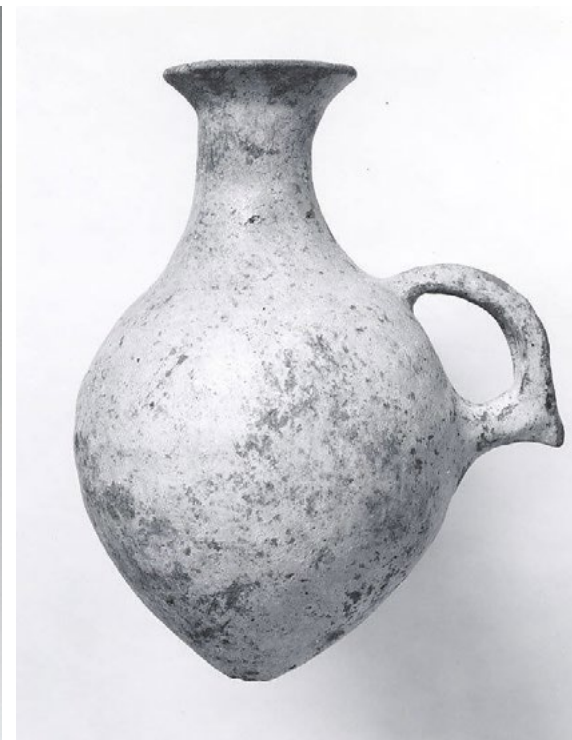

foto metmuseum.org

foto metmuseum.org

Marek Dias, 2016, socha
autor neznámý, 1. st. př. n. l rhyton, Írán
autor neznámý, 1. st. př. n. l., soška ženy, Írán
autor neznámý, 1. tis. př. n. l., rhyton, Írán

Rhyton (z řečtiny) je starověký picí roh. Jeho výskyt se datuje již od doby bronzové, přičemž existoval v keramické i kovové (zlaté nebo stříbrné) podobě.

„Čínský umělec Aj Wej-wej zasypal turbínovou halu londýnské Tate Modern ručně malovanými semínky slunečnice z porcelánu. Jedná se o sto milionů napodobenin skutečných semen v ,životní velikosti‘. ... Slunečnicová semínka jsou běžnou čínskou pochutinou, kterou lidé pojídají na ulici. Pro Aj Wej-weje však mají také osobní asociaci spojenou s Kulturní revolucí – kdy byli jednotlivci zbaveni osobní svobody a státní propaganda zobrazovala vůdce Mao jako slunce, k němuž se lid upíral jako slunečnice. Aj Wej-wej přirovnává slunečnicové semínko k symbolu lidského slitování, poskytujícího místo k potěšení, přátelství a laskavosti v dobách extrémní chudoby, útisku a nejistoty. V jeho práci se rovněž odráží současná masová výroba v Číně, ale také tradiční řemeslná zručnost, která stojí za rychlou kulturní a ekonomickou proměnou Číny v posledních letech.“
archiweb.cz/n/zahranicni/slunecnicova-seminka-v-londynske-galerii-tate-modern

Aj Wej-wej, 2010 – Kui Hua Zi (instalace slunečnicová semínka) Tate Britain

Prostorová instalace korejského umělce Kimsooja probíhala v rámci výstavního projektu Intuition v Benátkách v roce 2017. Interaktivní a meditativní instalace v posledním patře paláce nabízela návštěvníkům možnost modelovat hliněné koule, které společně přispívají k formování díla. Scénografické dílo vznikající přímou participací diváků vytváří vizuální svědectví.

foto K. Říhová

Kimsooja – výstavní projekt Intuition, Paláce Fortuni, Benátky 2017

RUČNÍ PRÁCE X PRŮMYSLOVÁ VÝROBA

UŽITÉ ŘEMESLO / DESIGN

foto Widewalls | Modern & Contemporary Art Resource

Hans Coper (1920–1981) – nádoby
Pravěké nádoby, naleziště Milovice na Břeclavsku,
2 480 př. n. l.

foto tyden.cz/rubriky/veda/clovek

Ladislav Sutnar, 1929–1932, Tea and mocha service (set of 16)

foto UPM.cz

UŽITKOVÁ KERAMIKA

foto metmuseum.org

foto invaluable.com

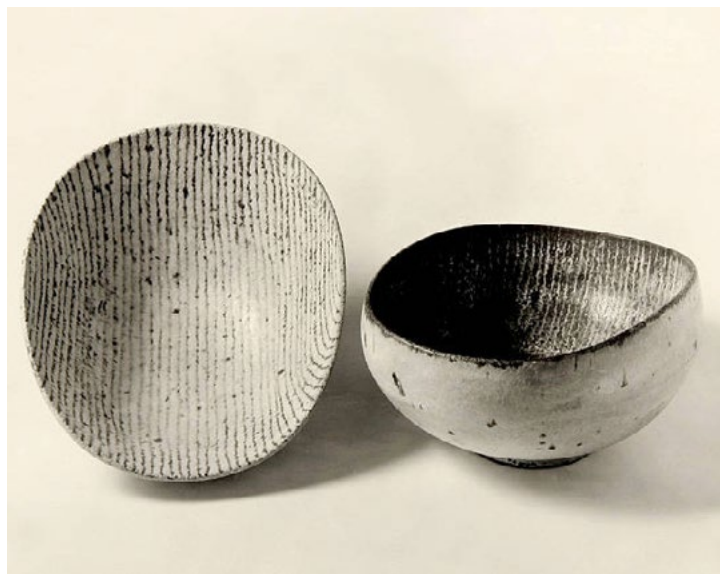

foto amosdenton.com

foto tate.org

foto metmuseum.org

Mísa, 11.–12. st. Čína
Lucie Rie, 1980, mísa
Lucie Rie, 70. léta, mísa
Bernard Leach, 30.léta, váza
autor neznámý, 2. pol. 17. st., váza, Čína

Milan Exner, 2018, mísa

foto G. Urbánek

LIDOVÁ KERAMIKA

foto Tomáš Souček

foto ČTK

foto qubus

foto ÚLUV

„Krásná jizba, pobočka nakladatelství Družstevní práce, byla nejvýznamnější institucí zabývající se prodejem, produkcí a propagací bytového vybavení a osvětou v oblasti kultury bydlení v Československu. Její ambicí bylo poskytnout co nejširším vrstvám zákazníků esteticky hodnotné a kvalitní výrobky navržené předními designéry, a kultivovat tak prostředí pro každodenní život. Pod uměleckým vedením Ladislava Sutnara se stala platformou pro uplatňování zásad funkcionalismu a orientovala se na průmyslově vyráběné zboží, od poloviny třicátých let začala doceňovat kvalitní řemeslnou práci a do sortimentu zařadila i rukodělné výrobky. K nejpobulárnějšímu zboží Krásné jizby patřilo nápojové sklo Ladislava Sutnara, Aloise Meteláka a Ludviky Smrčkové, porcelán Františka Míška a Ladislava Sutnara a textilie Antonína Kybala.“
UPM.cz

Pohled do výstavy Krásná Práce, Galerie 1, Praha 1 – 2019
Pohled do výstavy Krásná jizba z let 1927–1948, UPM Praha 2018
(L. Sutnar – Jídelní souprava v záběru)
Maxim Velčovský, 2004, Fast Food
Peter Bližňák, 2014, Kruhy na vode – ÚLUV

krásná jizba

foto sbirky.moravska-galerie.cz

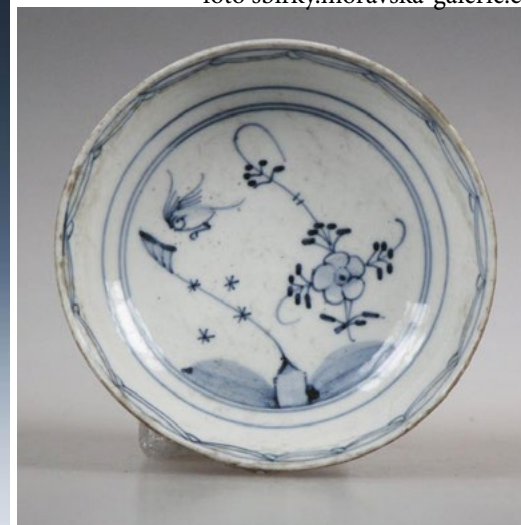

foto sbirky.moravska-galerie.cz

autor neznámý, talíř, 17. st., Znojmo
autor neznámý, talíř 18. st., porcelán
autor neznámý, talíř – 1804–1830,
podglazurní malba
autor neznámý, džbán, 19. st., porcelán
kobalt
Marie Kotrbová, 70. léta, servis
Muzeum Tupeské keramiky

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto archiv autora

foto Muzeum Tupeské keramiky

KERAMIKA VE VEŘEJNÉM PROSTORU / VOLNÁ PLASTIKA

foto en.wikipedia.org

foto spolek-bilka.cz

Joan Miro, 1981, The Sun, the Moon and One Star Chicago, IL, USA
Václav Gatarik, 2004, Pieta

KERAMIKA VE VEŘEJNÉM PROSTORU / RELIÉF / MOZAIKA

foto Ondřej Kocourek

Lubomír Šilar, 1985, metro Můstek, Praha
Imrich Vanek, 1984–86, Košice,
Lubor Těhník, 1977, Dělicí stěna, Praha

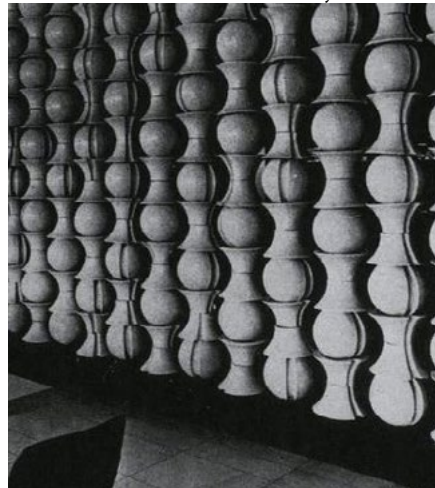

foto artceramics.cz

foto petofonyx, vetrelci a volavky.cz

KERAMIKA VE VEŘEJNÉM PROSTORU / RELIÉF / MOZAIKA

Helena Samohelová, 1980, Kongresové centrum Praha

Helena Samohelová, 1985, Metro Můstek, Praha

Helena Samohelová, 80 léta, při práci na obkladu Městského divadlo Beer Sheva Izrael

Helena Samohelová, 80 léta, návrhy obkladů

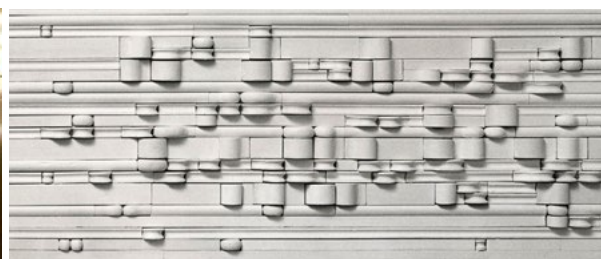
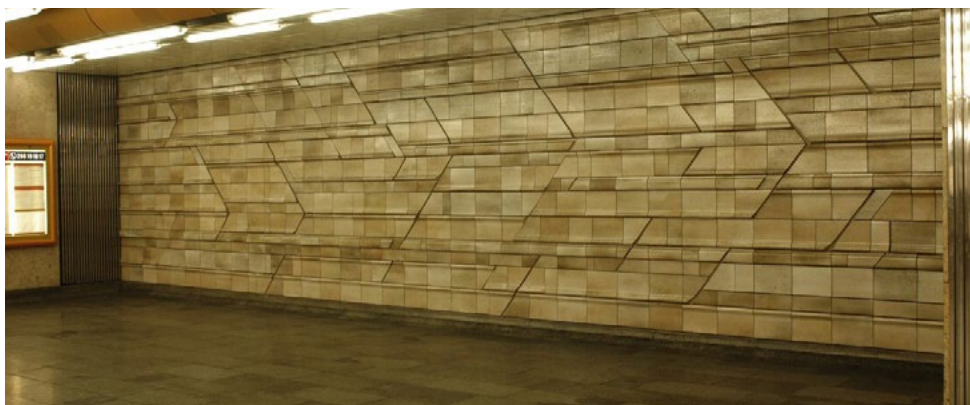

foto samohelova.webnode.cz

KERAMIKA ŘEMESLEM I UMĚNÍM

Jaká je hranice mezi řemeslem a uměním? Tato otázka bývá aktuální v práci řady keramiků – autorů – tvůrců/hrnčírů. Zejména médium keramické hlíny bylo často neprávem řazeno mezi pouhá řemesla a byly opomíjeny časté sochařské, malířské, konceptuální a další intervence. Je třeba dělení na volné a užité umění spíše problematizovat, a možná se přiklonit k názoru, že striktní dělení tvorby na konkrétní žánry se ukázalo v postmoderním uvažování nedostačujícím.

foto Daily Mail

Collection of Pablo Picasso's plates, vases and other ceramics
Joan Miró, Josep Llorens Artigas, 1942, váza
Aj Wej-wej, 2014, Coca-Cola Vase

foto Artists Rights Society

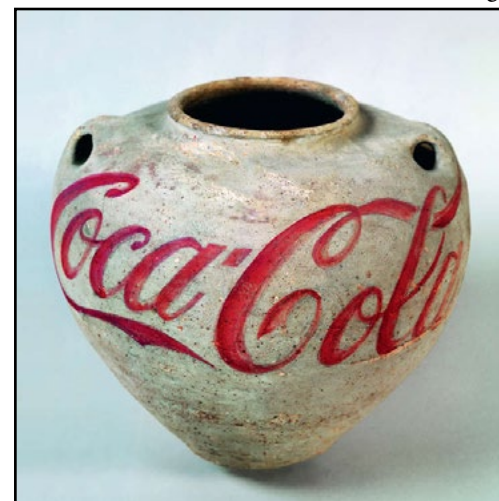

foto ngprague.cz

Umělec Aj Wej-wej vykupuje staré čínské nádoby a opatřuje je novým nánosem – napříč časem a historií.

foto ngprague.cz

foto ngprague.cz

Pavel Janák, 1911, dóza s víkem
Vlastislav Hofman, 1913–1914, souprava na mokka,
Vlastislav Hofman, 1919, váza
Pavel Janák, 1911, váza
Pavel Janák, 1911, váza
Kazimír Malevič, 1923, konvice

foto metmuseum.org

foto metmuseum.org

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto sbirky.moravska-galerie.cz

Luca della Robbia, 1460, Madona s dítětem, Itálie – Florencie
Andrea della Robbia + Giovanni della Robbia, 1475, Archanděl Michael
Johann Joseph Niedermeyer, 2. pol. 18. st., porcelán, Vídeň
Helena Johnová, 1916, Pokušení Josefovo

foto metmuseum.org

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto sbirky.moravska-galerie.cz

foto Jindřich Nosek (NoJin)

Terracota lekythos, 550–530 př. n. l.
Julia Horová Kovačiková, 1928, Zahradnice
Jan Štursa, Den, nedatováno
Helena Johnová, 1927, portrét pí. A. Pečirkové
František Bílek, 1872, váza
Hana Purkrábková, 1997, Ochutnávají tiše

foto elzbietagrosseova.com

foto D. Exner

foto ngprague.cz

Elžbieta Grosseová, 2000, Balance
Jorn Asger, 1952–53, Rigolletto
David Exner, 2005, Samožer UPM

ZEMNÍ UMĚNÍ

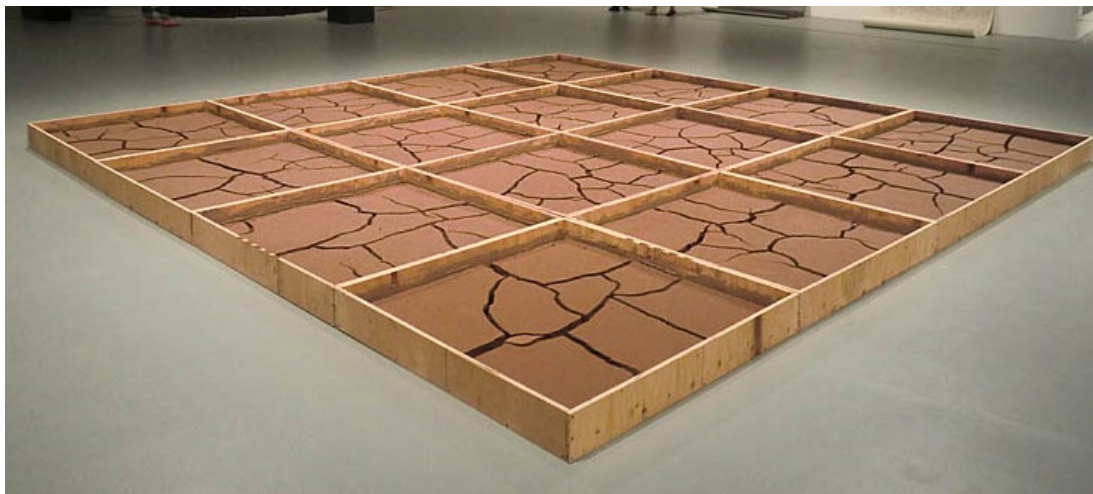

foto earthstewardshipinitiative.com

Robert Smithson, Floor Instalation
Robert Smithson, 1971, Broken Circle/Spiral Hill, Emmen, the Netherlands
Michal Sedlák, 2000, Danae, Stromovka

foto Artlist.cz

foto e-flux.com

KERAMIKA – PROSTOR PRO GALERIJNÍ EDUKACI

P. RADA – PARÁDA

Na prostor pro grotesku a hru v keramickém médiu poukázalo Uměleckoprůmyslové muzeum v rozsáhlém výstavním projektu v roce 2011. Na výstavě probíhal edukační program, který se stal výzkumným materiálem a je v reflektivní podobě představen v knize:

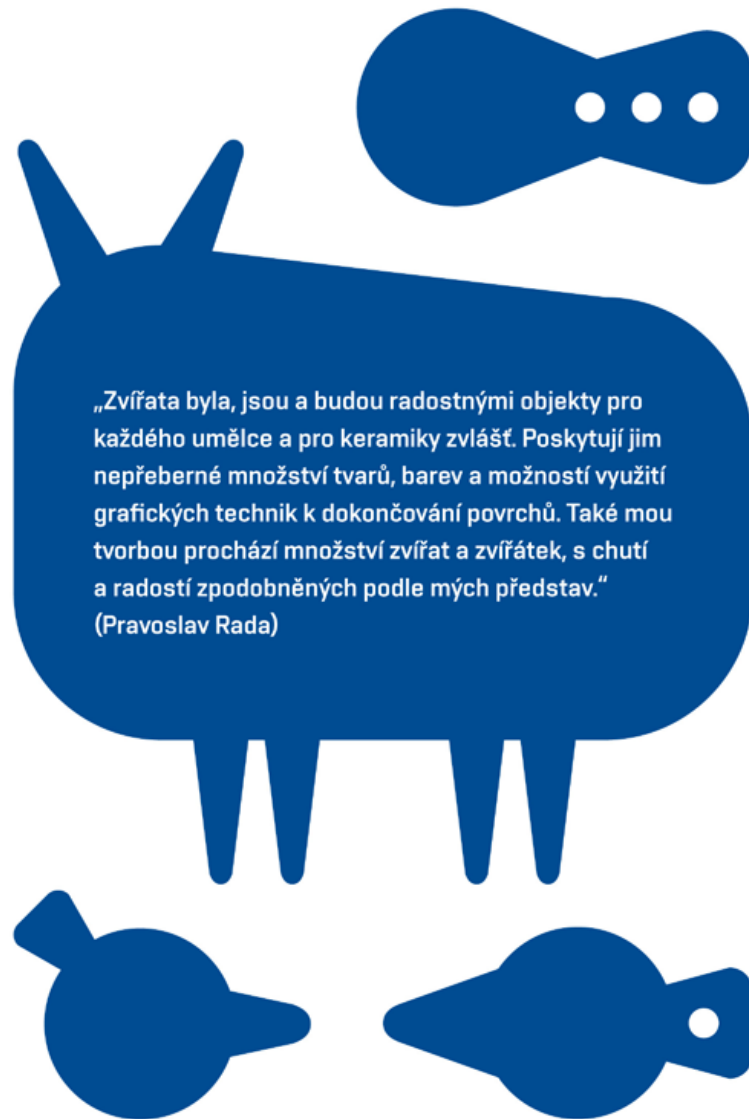
Fulková, M., Hajdušková, L., & Sehnalíková, V. (2012). *Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Ochutnávkou z knihy jsou následující ukázky. Strany 70–103 jsou pro náš předmět velmi inspirativní – skrze galerijní edukaci se otevírá další prostor, jak výuku keramiky na školách koncipovat a čemu věnovat pozornost.

Pravoslav Rada, 1974, Anděl

foto sbirky.moravska-galerie.cz

„Zvířata byla, jsou a budou radostnými objekty pro každého umělce a pro keramiky zvláště. Poskytují jim nepřeborné množství tvarů, barev a možností využití grafických technik k dokončování povrchů. Také mou tvorbou prochází množství zvířat a zvířátek, s chutí a radostí zpodobněných podle mých představ.“
(Pravoslav Rada)

Ukázka z knihy M. Fulkové a kol. *Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011.* s. 87, 96 a 101

Pedagogická reflexe

Představujeme úvahy několika začínajících učitelek výtvarné výchovy, které vytvořily program pro děti předškolního věku. Následující části textu představují různorodé komentáře z průběhu pedagogického uvažování o obsahu výstavy. Můžeme sledovat vývoj myšlení od okouzlení z pozice empirického diváka až po analytické mapování pro potřeby přípravy na výuku. Závěrečná konceptualizace je ukázkou části didaktické znalosti obsahu. Následující mapa ukazuje první fázi didaktické znalosti obsahu a reprezentuje soubor určitých konceptů; v praxi pak následuje jejich transformace v učivo. Odpovídá na otázku co učit? V pracovním sešitu jsou pak některé z těchto obsahů převedeny do výtvarných problémů, otázek, kontextů, zadání, kterými se má návštěvník výstavy zabývat. Sešit ukazuje možnosti jak a proč tyto vybrané obsahy učit.

Studentka Karolína jako „nezkušený divák“:

„Při vstupu do prostoru galerie výstavy mě napoprvé zbrzdila boční stěna hlavní expozice. Zabránila mi živelně vtrhnout dovnitř a donutila mě se zklidnit a uvědomit si pomalu prostor a jednoduchou instalaci keramických objektů, která vzbuzuje pocit uklizeného pokojíku plného hraček, které je třeba teprve postupně pomalu hledat a prohlížet si na policích.

Skvělý je objekt hlavy, na který je možné si sáhnout a ucítit tvrdý a křehký materiál, jeho hladkost a chlad vedle jasných barev glazur. Expozice je členěna velmi přehledně, donutila mě si pomalu a postupně prohlédnout objekty, které se nachází od mých kolen tak do dvoumetrové výšky. Mrzelo mě, že na některé svými smysly skoro nedosáhnu – ryby nahoře.

Popisky ve tvaru siluety konkrétního objektu nenechávají na pochybách, k čemu patří. Uvítala jsem průhledy velkého policového systému, které působí provzdušněně, hravě a vytvářejí zajímavé pohledy skrz na něco za, na další prostor, diváky, objekty. Jako bychom byli třeba v parku, kde jsou jednotlivé objekty volně a přirozeně rozptýlené, na svých místech v prostoru. Zároveň tento systém umožňuje prohlédnout si objekty téměř ze všech stran a celkově tolik známou prostoru galerie UPM překvapivě pozměnil.

Dana a její rekonstrukce rodinné paměti:

„Příjemně jsem si užívala „koukání na krásné věci“, které jsou ještě ke všemu velice tvarově zajímavé, v nápadu tvořivé, a technicky dotažené. Glazovaný porcelán, byť ve tvaru roztodivných stvoření, ve mně evokoval čajičky u babičky, dobu, kdy ještě nebyla televize a čas u čaje, nebo kávy mých rodičů a nás dětí koukajících do vitrín s porcelánem a jinými předměty, které jsme měli za poklady nesmírné ceny, tam se čas pohyboval jiným tempem. Nejvíce se mi líbily kočičky s puntíky, které dnes jako dekorace potkáváme všude, a v různých podobách. Taková kočička, stulená do klubka vyznačuje pohodu.

V návaznosti na výtvarnou kulturu jsem místy v tvarosloví exponátů rozeznávala inspiraci dílem Adolfa Bornem, či Pabla Picassem, ve známém profilu z protokubistického období. A například Nástěnný kachel umístěný v poschodí mi připomínal starší obrazy Mikuláše Medka, z doby, kdy se jeho díla stávala červená a černá, informální a díla z Konfrontací. Datem 1963 by exponát odpovídal době, kdy takto opravdu Medek tvořil.

Jana o interaktivní hře:

„Nejdříve jsem pozorovala jednu cizinku, jak skládala, ale pro sebe jsem si nechala plochu „vyčistit“. Skládání mě dost bavilo, líbě tvary, komfortně v párech, takže jsem mohla „panáky“ vytvářet osově souměrné, to mám ráda.

Hlas návštěvníků

< Fravoslav Rada:
Archanděl Gabriel, 1966
glazovaná keramika
UPM

„Komentovaná prohlídka“ podle dětí z mateřské školy Libkovská, Praha 10. Děti vysvětlují výstavu paní učitelce, která se ptá:

Tak a tady se ještě můžete kouknout ... a vlastně, jak jste viděly tady toho pána s tím nožem, tak poznáte, kdo to je?

Zloděj?

Koukněte se, kdo by to mohl být?

Duch? Duch!

No, a nebo, kdo ještě lítá? Kdo má křídla a vypadá trochu jako člověk?

Eehhmm...

Netopýr?

No, ale víc vypadá jako člověk, není to zvíře. Je hrozně hodnej...

A je to medvěd?

Chichi ... a má křídla, ale normálně nikdy nemá nůž ... kdyžtak na to našahej ... je to pán, kterej lítá třeba na nebi a vidíte ho třeba o Vánocích a má křídla a je hrozně hodnej. Kdo to je? Hádejte. Na Vánoce ho uvidíte.

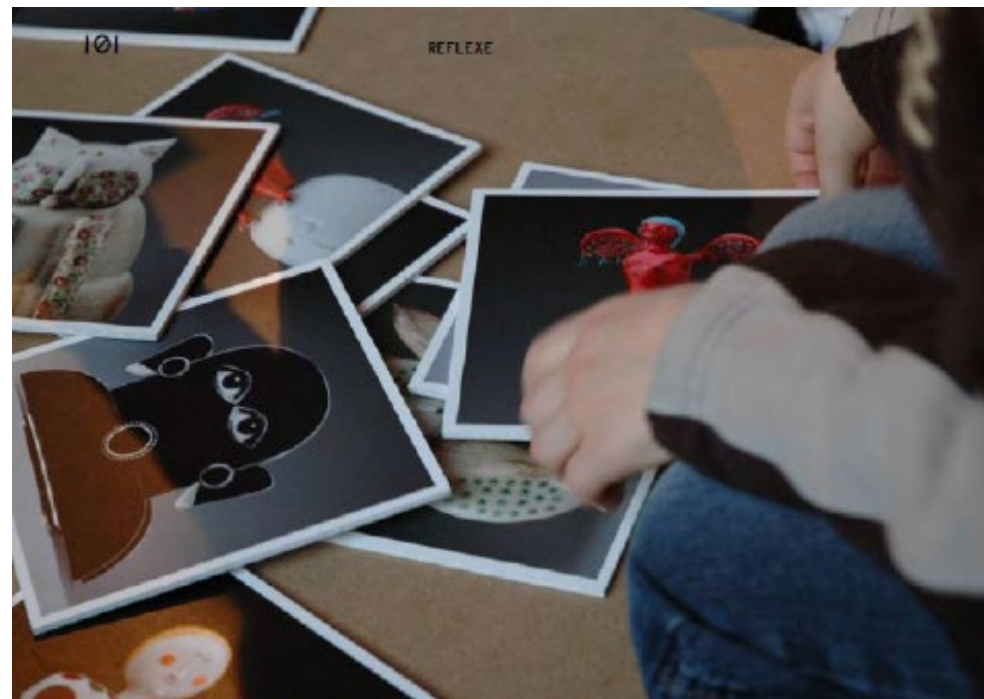
...Eee

Začíná to na a...an...

an...

Anděl!

Andělíček – ale ono vás to určitě zmátlo, protože měl nůž.

2. ZÁKLADY TECHNOLOGIE

foto: metmuseum.org

Eiraku Hozen, první pol. 19. st., Výroba keramiky akvarel

Japonský hrnčír vyrábějící čajové nádoby vypráví na sérii 6 závěsných svitků proces keramické výroby. Klečící řemeslník nakrájí hlínu na desky, hrnčír umístí „pojem pro kouli hlíny připravenou k točení“ na hrnčírský kruh. Hotové misky se suší na sušícím prknu.

2. ZÁKLADY TECHNOLOGIE KERAMIKY

Keramická hmota je složená z různých hlin zpracovaných v určitém poměru pro daný druh. Na druhu hlin je závislý celý technologický postup včetně teplot výpalu a vhodného glazování.⁶

Technologický postup lze shrnout v následující návaznosti:

Zpracování hlíny → tvorba → sušení → přežah → glazování → ostrý výpal

DRUHY KERAMIKY – podle složení střepeu

- hrnčina
- majolika (fajans)
- kamenina
- šamot
- porcelán

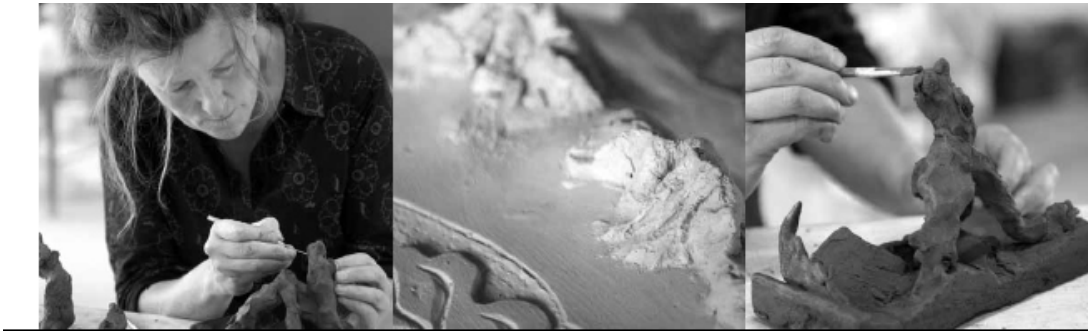
Pohled do ateliéru E. Grosseové

foto elzbietagrosseova.com

⁶ Jde o velmi stručné shrnutí základů technologie keramiky. Pro podrobnější studium odkazujeme na základní literaturu, zejména na knihu: Rada, P. (1990). *Techniky keramiky*. Praha: Aventinum.

TVORBA

- točení na hrnčířském kruhu
- modelování z volné ruky, stavění z plátů...
- formování (do sádrových forem)
- lití (využívá se v keramickém průmyslu)

Widjgrouw, L. 88 cm, B. 48 cm, H. 75 cm, Groenakenmuseum, Steenweg, nr. Engelo, 11170
Widjgrouw, L. 88 cm, W. 49 cm, H. 76 cm, Courvill gragnat steenweg, nr. Eng. 11170 foto keramiksymposium.com

foto e-flux.com

Belgická umělkyně Gerda Steegmans na keramickém sympoziu Gmunden, 2010
Jorn Asger, 1950, „modeluje“ reliéf

NÁŘADÍ

foto DJW

Pracovní stůl v keramické dílně Milana Exnera

SUŠENÍ

3 typy vody obsažené v keramické hmotě:

- a. mechanicky vázaná voda – volná – smrštění je výrazné
- b. fyzikálně chemicky vázaná voda – vázaná – delším sušením ji lze odstranit
- c. chemicky vázaná voda – krystalická – uniká během pálení – okolo 500 °C

Sušení je zásadní proces, který nelze uspěchat – suší se pozvolně, nejprve zakryté předměty. Snáze se suší více pórovité hmoty např. šamoty. Opatrnost je třeba tam, kde jsou přechody mezi velkým a malým množstvím hlíny – typicky například končetiny figur apod.

Vytáčené výrobky na kruhu se párují, aby při sušení udržely svůj tvar.

cm 8 1/2 in. 9 1/2 in. Keramiksymposium 1108
cm 9 1/2 in. 9 1/2 in. Keramiksymposium 1107

foto keramiksymposium.com

Francouzský keramik Joel Philippe Parrot Lagarenne na keramickém sympoziu Gmunden 2010

GLAZOVÁNÍ

Volba glazury je závislá na druhu keramického střepe.

Na syrový střepe

Engoba (nástřepová hmota) – do syrového střepe: dekorace přírodními nebo uměle zbarvenými zeminami

Nanášíme poléváním / namáčením / stříkáním / nanášením štětcem / tupováním

Nejlépe se pracuje s polotuhým „koženým“ střepe (někdy je třeba povrch příliš suchých výrobků navlhčit houbou)

Musí se pracovat rychle – aby voda z engoby nerozmáčela střepe, a přesně – chyby se těžko opravují

Po přežahu:

Glazury – nanášené smáčením / stříkáním / štětcem

Malování pod glazuru či na glazuru (majolika)

Glazury se podle stupně výpalu dělí na měkké (kolem 1000 °C) a tvrdé (od 1100 °C – menší škála barevnosti – kobalt, burel, měď)

Typy:

Efektních výsledků podtrhujících modelaci lze dosáhnout zatřením oxidů kovů (železo/měď/burel), a ty pak vytrít houbou. Poté naglazovat transparentní glazurou. Lze použít šablony – negativní/pozitivní šablona.

Švýcarská umělkyně Sibylle Meier na keramickém sympoziu Gmunden 2010

foto keramiksymposium.com

PÁLENÍ

1. PŘEŽAH

Dochází k transformaci keramického střepu. Při přežahu odejde chemicky vázaná voda a zpevní se střep, promění se barevnost a střep je při poklepu dutě zvonivý. Vypaluje se v keramických pecích okolo 800 °C. Před přežahem je nutné střep dokonale vysušit, aby nedošlo k roztržení střepu.

2. OSTRÝ VÝPAL

V závislosti na zvoleném druhu keramické hlíny v rozpětí mezi 1050–1400 °C. Hrnčina a majolika okolo 1050 °C. Kamenina od 1100–1200 °C, šamot okolo 1200 °C a porcelán okolo 1400 °C. Pálí se v keramických pecích podle předem nastavené křivky s výškou výpalu ve vztahu k danému typu keramiky. Proces pálení trvá 6–12 hodin. Pálicí křivka má rozfázované i pozvolné klesání teploty. Keramická pec se otevírá při dosažení teploty pod 80 °C.

Lucie Rie – pohled do regálu
po ostrém výpalu

foto casswebsite

PŘÍLOHA

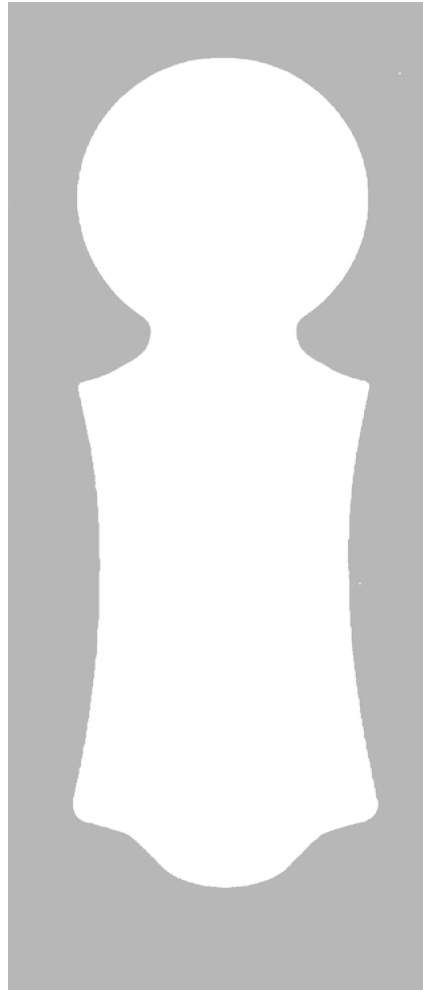
Ukázka z pracovních listů

ŘÍHOVÁ, Kristýna. Keramika od pravěku po současnost v Polabí. Doprovodný program k výstavě keramiky Milana Exnera a stálé expozici muzea. V Poděbradech: Polabské muzeum, 2017.

OBJEV KERAMICKÉ HLÍNY

Vymyslete a napište krátký příběh o tom, jak pravěký člověk keramiku objevil. Co se asi stalo, že ho napadlo hlínu tvarovat a následně vypálit? K čemu mu takový vynález byl dobrý? A k čemu je nám dobrý dodnes?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Svůj text si můžete i ilustrovat – (doplnit ho kresbou či malbou, která k vašemu textu bude odkazovat). Ke své ilustraci můžete použít klíčovou díрку, skrze kterou můžete čtenáři nabídnout drobné nakouknutí do vaší verze toho, jak to bylo v pravěku.

O JAKUBU HRNČÍŘOVI

Ukázka z pohádky O Jakubu Hrnčířovi od Davida Jana Novotného je z knihy Pohádky z Ementálu.

Dávno pradávno, na samém konci doby kamenné, žil v údolí řeky Eme člověk ementálský. To údolí bylo bohaté na zvěř, řeka byla plná ryb, lesy plné borůvek a malin a Ementálcům nechybělo pranic ke spokojenosti. Žili si šťastně a žili by tak dodnes, kdyby jednoho krásného dne nenapadlo mladého Ementálce, který se jmenoval Matěj, že se podívá, co je za lesem, co je za horou, která je za tím lesem, co je za dalším lesem a za další horou, za kterou je les černější než ty předchozí. Vydal se tedy na cestu a za nějaký čas dorazil do velikého rozlehlého údolí, kde klidná a pomalá řeka, jejíž jméno neznal, tvořila zákruty neboli meandry a kde žil...

V klidu se posadte a přečtěte si, nebo si poslechněte, úryvek z pohádky. Nemusíte se jím prokousávat tady v muzeu, můžete si ho vychutnat v pohodlí domova či školní třídy.

...Ementálské sýpky byly plné, ale toho roku se nějak přemnožily myši. Ementálka Mařka nadávala, kudy chodila, celé noci slyšela, jak si myšky pochutnávají na zásobách obilí.

„Emane! Udělej s těma myšma něco! Zrna je sice dost, ale při té záplavě hlodavců nám nevydrží ani do svatého Martina,“ řekla svému muži. „Něco musíš vymyslet, než bude pozdě!“

„To se lehko řekne,“ pokrčil Eman rameny. „Vyhrabal jsem na zrní jámy, jenže ty potvory se tam stejně prohrabaly.“

Eman se radil se svým synem Jakubem, ale ať přemýšleli, jak chtěli, žádnou obranu proti myším nevymysleli.

Pak přišly deště. Jakub sedával sám před jeskyní a díval se na své sourozence, kteří se hrabali v blátě a plácali z něj všelijaké koule. Protože oheň v jeskyni pomalu dohasínal, Jakub vstal, že půjde přihodit pár polínek. A jak vstal, šlápl patou na jednu takovou hliněnou kouli, až ji celou rozplácl. Jeho nejmladší sestra Kateřina, která si tam s bratříčky hrála, se rozbřečela a běžela žalovat matce.

„Jakube, hned té holce tu rozšlápnutou kouli sprav, kdo má ten její řev poslouchat,“ řekla přísně Ementálka Mařka. „A místo abys ničil svým sourozencům hračky, vymysli radši něco na ty zatracené myši!“

Jakub přiložil a šel udělat bez reptání své sestřičce Kateřině novou hliněnou kouli. Tu starou rozpláclou popadl, a protože měl vztek, hodil ji do ohně.

Druhý den ráno, když prohraboval popel, našel Jakub tu rozplácnutou kouli. Trochu změnila barvu, a když ji vzal do ruky, cítil, že je pevnější. Klepl do ní prstem, pak s ní lehce klepl o kámen na kraji ohniště, a teprve když s ní klepl pořádně, rozlomila se vpůli. Jakub vyskočil, začal tancovat kolem ohně a křičel jako pomínutý.

„Mám to! Už jsem na to přišel!“ hulákal, až se lesy kolem Ementálu zelenaly. Když dotančil a dohulákal, vyběhl před jeskyni a začal motykou hrabat rozmáčenou hlínu, potom ji hnětl, jako se hněte těsto na chléb, čas od času přidal trochu vody z louže, a když se mu zdálo, že hlína je jaksepatří vláčná, udělal velikánskou kouli, nožem vydlabal celý vnitřek, rukou uhladil okraje i povrch a šup s tím do ohně.

„Mám dojem, matko, že se nám kluk zbláznil,“ povídá večer Eman své ženě Mařce. „Celý den si hraje s hlínou jako nějaké malé dítě, peče ji, a jestli tu pečenou hlínu začne jíst, tak nevím, nevím, co s ním provedeme.“

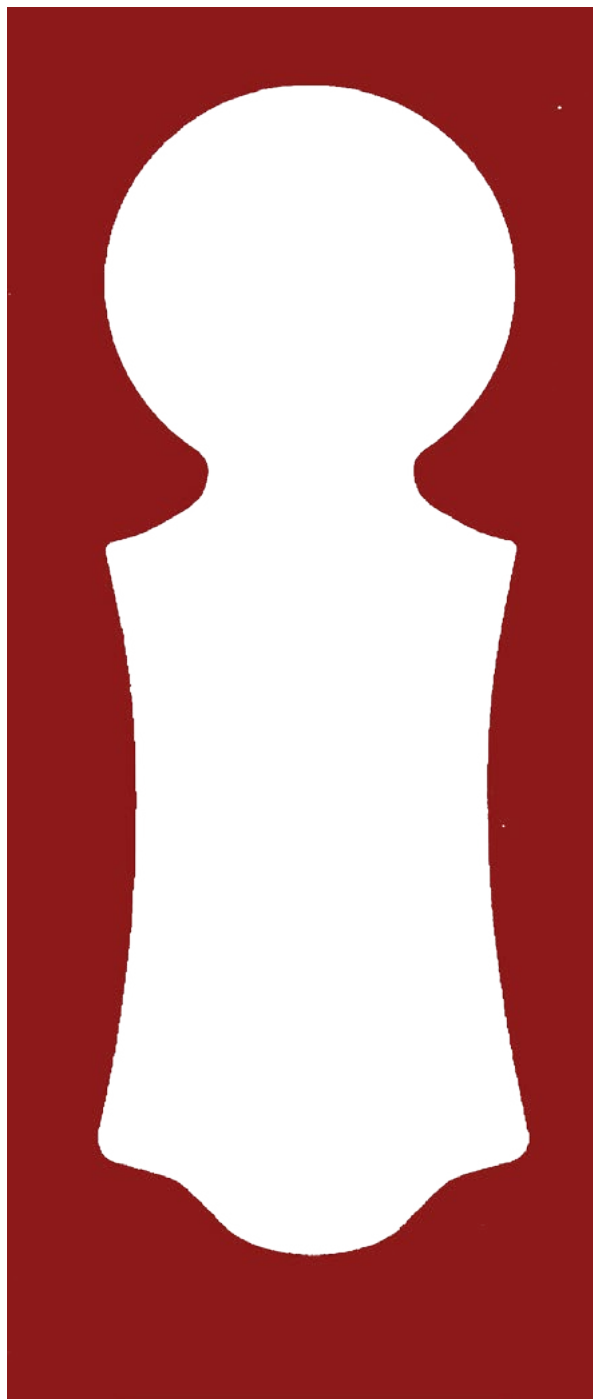
Ale když za nějakou dobu přišel Jakub a v náručí držel zbrusu nový do červena vypálený hrnec, Eman jen překvapením otevřel hubu.

„Vsadím se s tebou, táto, že tenhle hrnec žádná myš neprokouše,“ s úsměvem prohlásil Jakub a podal svůj výtvar matce. Řekl bych, že na naši zásobu zrní takových patnáct hrnců bude stačit, ne?“

„To ti Věna písk, Jakube,“ přikývl radostně Eman a hned ten nový hrnec začal plnit zrním. „Ještě bys ale nahoru mohl udělat takovou nějakou pokličku nebo víko, aby se tam ty potvory nedostaly horem.“

„A nemysli si, že zůstaneš jen u těch patnácti hrnců pro nás,“ přidala se Mařka. „Až se po Ementálu roznese, cos vymyslel, každá Ementálka bude jistě chtít pár hrnců. A já už se postarám o to, aby se to rozkřiklo. Když si Matěj mohl udělat živnost z kovařiny a Josef z pekařiny, nevím, proč my bychom si nemohli zařídit hrncířství. Nemám pravdu?“

Eman s Jakubem jen přikývli a hned šli, aby se pustili do výroby dalších hrnců, a od té doby dělal Jakub Hrnčíř se svým tatínkem Emanem hrnce a hrnečky, které šly náramně na odbyt, protože všichni Ementálci potřebovali někam schovat zrní a mouku a ořechy a všechno možné. V těch hrncích a hrnečkách se také dala nosit voda

z řeky a ze studánek, takže každý, kdo se chtěl napít, mohl zůstat sedět v jeskyni a jen sáhnout do kouta po džbánku. A protože Ementálky ještě neuměly šetrně zacházet s křehkým hliněným nádobím, tu a tam nějaký ten hrnec nebo hrníček rozbily a musely poslat své mužské k Hrnčířům pro nové. ...

Jaké jsou vaše nápady a nápady, které použil spisovatel David Novotný? Napište si, v čem jste se shodli a v čem naopak lišili.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V textu si barevně vyznačte, kde je tzv. „technologický postup“, nebo-li popsán způsob, jakým Jakub dělal svoji keramickou hlínu.

Opět využijte klíčovou díрку k ilustraci, dokreslující příběh.

SEZNAM CITACÍ:

Budak, A., Fajt, J., Pakesch, P.: *Otisky věděni*. Praha. Národní galerie 2017

Fulková, M., Hajdušková, L., Kitzbergerová, L., Sehnalíková, V. (2013). *Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2012 a 2013*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Fürtbauer A., 2010, *The catalogue provides documentation of the 2010 Gmunden ceramics symposium*, Association for the promotion of European ceramic artists

Kitzbergerová, L., Makovský, M., Pastorová, M. (2020) *Podkladová studie – Výtvarná výchova*, Praha - NÚV

Vlčková Lucie, Hekrdlová (eds.), 2019, *Krásná jizba DP 1927–1948. Design pro demokracii*, Praha UPM

<https://www.designcabinet.cz/krasna-prace>

<https://www.archiweb.cz/n/zahranicni/slunecnicova-seminka-v-londynske-galerii-tate-modern>

LITERATURA:

Budak, A., Fajt, J., Pakesch, P.: *Otisky věděni*. Praha. Národní galerie 2017

Belting, H. (2000) *Konec dějin umění*. Praha. MF souvislosti

Eco, U. *Otevřené dílo: forma a neurčenost v současných poetikách*. Přeložil Zora JANDOVÁ. Praha: Argo, 2015, 295 s. ISBN 978-80-257-1158-3.

Fulková, M. (2002) *Když se řekne... vizuální gramotnost*. Výtvarná výchova roč. 42, č. 4 str. 12–14

Fulková, M. (2013). Výtvarná výchova – návod k použití Pp 376–396 in Slavík, J. Chrz, V., Štech, S. *Tvorba jako způsob poznávání*. Praha: Karolinum

Fulková, M. (2008). *Diskurzy umění a vzdělávání*. Praha: H&H

Fulková, M., Hajdušková, L., & Sehnalíková, V. (2013) *Metodika I – Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Fulková, M., Hajdušková, L., & Sehnalíková, V. (2012). *Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Fulková, M., Hajdušková, L., Kitzbergerová, L., Sehnalíková, V. (2013). *Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2012 a 2013*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Fürtbauer A., 2010, *The catalogue provides documentation of the 2010 Gmunden ceramics symposium*, Association for the promotion of European ceramic artists

- Kitzbergerová, L., Makovský, M., Pastorová, M. (2020) *Podkladová studie – Výtvarná výchova*, Praha - NÚV
- Mitchell, W., J. T. (2016) *Teorie obrazu*. Praha: Karolinum
- Mirzoeff, N. (2012) *Úvod do vizuální kultury*. V Praze – Academia
- Pelcl, J. (2001) *Český design 1995 – 2000*, Prostor
- Petříček, M. (2009) *Myšlení obrazem*. V Praze: Herrmann&synové
- Rada, P. (1996) *Kniha o technikách keramiky*. Praha
- Rada, P. (1997) *Slabikář keramika*. Praha
- Říhová, K. (2017) *Keramika od pravěku po současnost v Polabí*. Doprovodný program k výstavě keramiky Milana Exnera a stálé expozici muzea. V Poděbradech: Polabské muzeum,
- Valenta, L.: (1999) *Keramická příručka*, Vydavatelství technické literatury v Horním Maršově
- Říhová, K. (2018) Proces interpretace uměleckého díla dětským divákem. *Výtvarná výchova* 3–4, (58) s. 28–45. I Praha: Univerzita Karlova v Praze
- Říhová, K., & Bláha, L. (2017) Umělecké dílo a dětský divák. *Výtvarná výchova*, 57 (3–4), 72–80, Praha: Univerzita Karlova v Praze,
- Vlčková, L., Hekrdlová, (2019) *Krásná jízba DP 1927–1948*. Design pro demokracii, Praha UPM
- Zhoř, I. (1992) *Hledání tvaru*. Praha

ZDROJE VYOBRAZENÍ:

www.metmuseum.org

www.ngprague.cz

www.atelierdias.cz

www.tate.org.uk

Widewalls | Modern & Contemporary Art Resource - <https://www.widewalls.ch/>

UPM.cz

www.tyden.cz

<https://amosdenton.com/2014/10/16/lucie-rie-pure-inspiration/>

www.invaluable.com

www.moma.org

www.uluv.sk

www.qubus.cz

ČTK

www.sbirky.moravska-galerie.cz

www.muzeumtupeskekeramiky.cz

www.en.wikipedia.org

<http://spolek-bilka.cz>

<http://www.artceramics.cz/>

[www.vetrelci a volavky.cz](http://www.vetrelci.a.volavky.cz)

<https://samohelova.webnode.cz>

www.dailymail.com

Artists Rights Society (ARS), New York <https://www.arsny.com>

Jindřich Nosek (NoJin) https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Hana_Purkrabkova

<http://elzbietagrosseova.com>

<https://www.earthstewardshipinitiative.com/>

www.Artlist.cz

www.e-flux.com

Fulková, M., Hajdušková, L., & Sehnalíková, V. (2012). Galerijní a muzejní edukace 1: Vlastní cestou k umění: Vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. s. 87, 96, 101

www.keramiksposium.com

www.casswebsite.com

ŘÍHOVÁ, Kristýna. Keramika od pravěku po současnost v Polabí. Doprovodný program k výstavě keramiky Milana Exnera a stálé expozici muzea. V Poděbradech: Polabské muzeum, 2017

www.exnerdesign.cz